

”לבנות קונכיות השתיקה”

הדר מרחב-נאמן: **כחול, סגול עמוק**, עולם חדש 2017, 244 עמ'

שבאם. זוהי משפחה מוצלחת לפי המושגים המקובלים, אבל דברים סמויים גורמים לנערה לברוח בדרך איומה.

הספר מוקדש ל”אבות/ולאלו שלא זכו להיות”. כמוטו לרומן מופיע שיר נפלא של דן פגיס בשם 'לבנות קונכיות השתיקה', שתכניו מתקשרים לנושא הים, ליסודות הקודרים שברומן ולמוטיב השתיקה הפרוש על הסיפור כולו כאפיון מהותי של האב ובתו וכביטוי לעלילה הנפשית. תמר ממירה את

הדיבור בכתיבה, יותר ויותר שותקת, ויותר ויותר כואבת. מבטו הרגיש של האב המופנם קולט נערה ”נערה תמירה ומכונסת בעצמה, שצורה פרוץ, מבטא לא מכאן” (עמ' 11).

אובדנה של תמר מתקשר לאובדנים אחרים שנגרמו על ידי אבי: בעטיו נאלצה רחל לעבור הפלות תכופות בניגוד לרצונה. ביצירה מופיעה אשה משוגעת ודמונית, שכנראה היתה עדה לקפיצתה של תמר בפגישה השנייה של אבי עמה היא צועקת שהילדים שהיו בכטנה מתו. כאן נטווה חוט סמוי של אשמה, שמשמעותה שאבי האנוכי השקוע ברצונותיו פגע בילדים שלא נולדו.

התרשמתי מעיצוב דמותה של רחל, כאשה בינונית ולא רגישה, אך גם כמי שסובלת לצדו של בעל שתקן, המגיב על אובדן בתו בכריחות תכופות מביתו ובחוסר יכולת לתפקד בעבודתו, המתבררת עד מהרה כמיותרת. כל עוד היה מסור לקריירה ונהנה מהילה של חוקר בכיר שעתידו לפניו, נסבלה אישיותו המופנמת, אך כאשר האפיונים הסימבוליים של הצלחה הולכים ונעלמים, נחשפים הנישואים כמעורמיהם.

הטראומה שבאובדן בת חושפת בעיות שנכחו בחשאי. היא כמו מצת שמבעיר להבה נסתרת של בעיות אישיות. העבודה והמחקר של אבי עוברים טלטלה גדולה, והוא נאלץ לעמוד מול עצמו, לבחון את עצמו ובעיקר להיות טרף לרגשותיו העמוקים. יכולת התפקוד ניטלת ממנו, והנפש המטוטלת משתלטת על מה שהיה נחשב חיים רצינוניים, מוצלחים ומתוכננים.

בסיפור המקביל תמר נבנית מחדש, כאילו נולדה זה עתה. אורח חייה שונה ממה שצפנו לה חייה הקודמים. בהווה בולט הממד הפיזי והמעשי, ונראה שתמר נכנסה למסלול מספק וטבעי יותר, שבו היא גם מוצאת אהבה. זהו אורח חיים של עמל פשוט, למטרות קרובות. לכך מתקשרת דמותו של הנרי כאדם בראשית, ללא מסכות וללא מעטפות התרבות, הנורמות והגיגונים. אבל הנרי הוא גם דמות אמביוולנטית. לא באמת איש פשוט, עם רקע נרמז סמוי של משפחה

מלומדת. בכך הוא מקביל לתמר. כמוה מצא בים את תיקונו, שאף הוא אינו תיקון שלם. דמותו שונה מאביה של תמר, שעטוף בגינוני המעמד האקדמי, ובתהליכי הגילוי העצמי הוא משיל מעליו עוד ועוד עטיפות. בהמשך עוקרת תמר למקום אחר, ומתפתחת במגע עם אנשים נוספים.

העריכה הספרותית של אסף שור מעולה, אך ניכר חסרונה של עריכת לשון, שוודאי היתה מנכשת מפלצת לשונית כמו ”הוקרתי תודה”, ומקפידה על

כתיב מלא עקבי. הסתייגתי גם מהקשר השקוף מדי בין מקצוע הקרדיולוגיה לבין העולם הרגשי.

זהו ספר על אודות מסע רחוק גיאוגרפית ועמוק נפשית. הספר מותיר את הקורא עם הרבה חומר למחשבה על כדירות, ניכור, זרות, יחסים במשפחה, הורות, זוגיות, יחסים במקום העבודה, במקום המגורים ועוד ועוד. אין בספר זרימה עלילתית סוערת, אלא יש כפוף חריש, לוחך, נוגע לא נוגע.

הדר מרחב-נאמן כתבה ספר מובנה ומשוכלל מבחינה אמנותית, עתיר אנלוגיות משמעותיות. השפה בהירה וזורמת ויש בה קצביות פיוטית. ספר ראוי לכל שבח.

רבקה שאול בן-צבי

תודה ליהודית וינוגרד על תרומתה למאמר.

”אך בכל זאת יש מועקה בלבי”

רונית לוי וייס: **במלחמה אין לילדים מה לעשות**, אירורים: הדר ראובן, ספרי 'עתון 77' 2017, 145 עמ'

רבים יומני הנערות שנכתבו בהשראת יומנה של אנה פרנק, אבל יומנה של רונית לוי וייס בת השנים-עשרה, שנכתב במלחמת ששת הימים, מיוחד מן היומנים הילדותיים בגלל תנועה שהיא יוצרת מן הפנים אל החוץ ובחזרה, מה שהופך את היומן למסמך אנושי מרתק לקריאה.

חמישים שנים לאחר שנכתב יומן המלחמה, החליטה לוי וייס להוציאו לאור בשיתוף פעולה עם המאיידי הדר ראובן, ליצירת פורמט נעים ומזמין לקריאה ולעיון. הספר מחולק לשבעה שערים ובנוי בעיקר מפרגמנטים. הוא מלווה באירורים אקספרסיביים של משיכות מכחול מצד אחד, ומצד שני יש באירורים כניסה ודיוק

ריכרד וגנר

תרגום מאנגלית ומגרמנית: גל שיעיה

פינה

שנתון 77

שיר כוכב הערב

מה לך פוכב
שְׁבִיט לִילִי
אִיד אֹקִינד
בְּכָל כְּלִי
מִלֵּב שְׁלֵם שְׁלֵא שְׁבֵר
אָבְרָכָד בְּעוֹד אֹרֶךְ עֵבֶר
בְּהִנְתָּקָד מִפְּנֵי הָאָרֶץ
אֶת הַפְּכָתָ לְכוּכָב שׁוֹמֵר
עָלֵי מְכָל
בְּהִנְתָּקָד מִפְּנֵי הָאָרֶץ
אֶת הַפְּכָתָ לְכוּכָב
שׁוֹמֵר שְׁלִי

לא תאמינו אבל אחד המעריצים הגדולים של האופרה "טנהויזר" היה בנימין זאב הרצל. השיר הזה הוא מתוכה של אותה אופרה. ההשראה היא מהיינריך היינה והגיבור של האופרה "טנהויזר" מסתבך בדרך אל ביתה של ונוס. אז אם בוטיצ'לי העלה אותה מן הגלים, הרי שריכרד וגנר שותל מעליה כוכב. כוכב יפה תואר.

והאופרה הזאת "מתגיירת" בימים אלה, והנה רשימת המגיירים: גל שיעיה (תרגום, עיבוד, שירה, גיטרה ויולה דה גמבה); מיכה גלעד (סינזזה, קלידים, עיבוד נוסף); ודניאל בלוך (מיקס ומאסטר).

רוני סומק

המלחמה, היא עדיין ילדותית, אף שהיא מרגישה בוגרת, פער שמתבטא היטב בתיאור שהיא מתארת את אמה: "אפילו לא תיארתי לעצמי שהיא דואגת ולא רק דואגת, כבר קיבלה ממש היסטריה. היא רק חושבת על עצמה..." (עמ' 84).

סיום המלחמה, הוא גם סיומו של היומן, כאשר נסגר המעגל הפרטי על הכללי-הלאומי: האב המגויס חוזר הביתה.

קריאת היומן מעוררת בקורא תחושה מסוימת של הזרה ואולי של געגוע, שכן תיאורים ורגשות כאלה לא נפגוש שוב ב־2017 אצל ילדה בת שנים-עשרה. הערכים שונו לחלוטין מאז; אבל תיאורים אלה, הם-הם אשר מקנים ערך מוסף ליומן, אשר בדרך אגב מלמד את הקורא מה היתה האווירה בארץ בעת המלחמה, ומה היה הנרטיב שלפיו חיו ונשמו אז האזרחים. ♦

נעמה ארז

זאת יש מועקה בלבי מי יודע כמה קורבנות נפלו... (עמ' 47). יש כאן תיאור עדין של תפיסה שהיתה חריגה למדי בתקופה ההיא, שהצניעו בה את הקורבנות ולא דיברו עליהם כמעט, והנה, הילדה הצעירה מודעת לנושא הטעון הזה.

המעגל האישי, האגוצנטרי, של הכותבת סובב את השעמום שהיא חווה. בחלק מן הזמן אין לימודים.

בחלק מן הזמן האם דורשת ממנה להישאר בבית או בסביבתו. בינתיים הילדה מנסה למצוא פרצות של עניין במלחמה, שבה, כאמור, אין לילדים מה לעשות. היא מחפשת עניין, ואפילו מנסה ללכת לקורס של עזרה ראשונה, שאינו מיועד לילדים כלל. אבל אותה ילדה - שמצד אחד מספרת על כיבושים מפוארים, ובצדו דואגת לחללי

של פרטים ריאליסטיים ועדינות גדולה של הקו. לכאורה יש כאן התנגשות בין האקספרסיביות לבין העדינות והדייקנות והנושא שהיא מתייחסת אליו הוא נושא דומסטי, פנים הבית, שהיא מלבישה עליו את האקספרסיביות שלה.

גיל ההתבגרות מניח על כתפי הנערה עול נפשי ופיזי. העול הזה איננו פוסח על איש, אבל צרת הרבים איננה נחמה כלל, וחויית מלחמה תוך כדי ההתבגרות הופכת את משימת ההתבגרות לקשה ומורכבת עוד יותר. לפני הקורא מוצגים קונפליקטים של המתבגרת עם אמה, עם חברותיה ועם "הבנים", שמתחילים את התהליך הסיזיפי הקשה ורווי ההורמונים בדרכם להיות גברים. היומן מצביע על ניצנים של מודעות פמיניסטית אצל הנערה המתבגרת: "דוד שלח את ירו דרך גבה... דגג אותה וגם נגע בחזה שלה... הזדעזעתי! לא ידעתי מה לעשות... אספתי את חפצי וזובתי את הכיתה, הרגשתי שפני לוחטים מחוסים..." (עמ' 143) יש ערנות נשית לאפשרות של תקיפה מינית, אך בהיות הכותבת ילדה בת שנים-עשרה, היא מרגישה גם חוסר אונים נוכח הסיטואציה, ולא רק בשל נוכחותו של הנער שהיא בקונפליקט רגשי כלפיו (מאוהבת/לא מאוהבת): "אני מתנהגת אליו באדישות, אני מחבבת אותו משום שהוא ילד בעל מצפון..." (עמ' 102).

כל זה מתרחש כשברקע מלחמה. אב המשפחה מגויס, ומקום מגוריה של הילדה מופגז. היא מתארת את הדאגה לשלום האב, את הציפייה למכתבים ממנו, אך הדגש בתיאוריה נוטה לעתים קרובות אל החברתי, לאומי. הכותבת יוצאת מהמעגל האישי, האגוצנטרי, הילדי, ופוקחת את כל חושיה אל המתרחש סביבה ברמה הלאומית והחברתית. תחילה אמנם בצמצום: "כמה מצחיק לראות את כולם יושבים במקלט... אני מתביישת לשבת במקלט ובחוף הצעירים, דודי, אבי, כולם נלחמים... גם אני רוצה לעזור ולהגן על המולדת..." (עמ' 21).

כד בכד עם התיאורים האישיים של לוי וייס, נמסרים גם דיווחיה על הנעשה בארץ, במלחמה. הנה כאן מפגיוזים את ירושלים, ושם יש ארבעה פצועים, הנה כאן "הורדנו להם 122 מטוסים..." ובמקום אחר היא מספרת כי נכבשה עיר זו או אחרת. ומן המעגל החיצוני הזה היא מתכנסת שוב אל הפרטי, אבל גם אז היא יוצאת ממנו אל הכללי ומתפללת: "אנא ה', עזור לעמך הסובל עכשיו... שפוט הצדק בין העמים..." (עמ' 29), ומכאן היא מתפללת לשלום אביה האהוב, שגם הוא חייל במלחמה.

שוב אפשר לפגוש בהצטלבות שבין המעגל החיצוני לפרטי כאשר מתארת לוי וייס את כיבוש העיר העתיקה: "אני הייתי כל כך עליזה, אך בכל

